

Mitološka simbolika u Nazorovom stvaralaštvu

Jevgenij Paščenko
Filozofski fakultet u Zagrebu
University of Zagreb, Croatia

UDK: 821.163.42.09 Nazor, V. : 293.21

Pregledni rad
Refereed Article

Sažetak

Cjelokupno Nazorovo stvaralaštvo prožeto je mitskim temama, odnosno njegovim mitskim simbolikama. U radu se promatra stvaralaštvo Vladimira Nazora iz aspekta korištenja i stvaranja mitske simbolike. Autor usmjerava svoju pažnju na pojam mita i mitološkoga u djelu, na osobitosti kulture otoka Brača, Istre, na pojedine stilske karakteristike određenih razdoblja. Ističe se posebno Nazorovo zanimanje za etnologiju, folkloristiku, usmeno stvaralaštvo, za cjelokupnu hrvatsku kulturu; spominje se i Natko Nodilo, folklorist, istraživač mitologije, odnosno slavenskih mitova, čovjek koji je, kao i Nazor, bio svjestan značaja mitologije unutar hrvatske kulture. U radu se ističe važnost Nazorova zavičaja i djetinjstva odakle sežu počeci njegova mitologizma. Nadalje govori se i o njegovim idejnim, političkim usmjerenjima, postupcima, htijenjima... Središnji dio rada odnosi se na analizu pojedinih mitskih simbola u Nazorovu stvaralaštvu. Spominje se mit o slavenstvu, odnosno Slavenski mit, Istarski mit, socijalni, povijesni, etnogenetski mit, odnosno Brački mit te Partizanski mit. Autor upućuje na njihov odraz u suvremenoj znanosti, odnosno na rekonstrukciju mitskoga supstrata u duhovnoj kulturi hrvatske kulturne baštine. Svojim je stvaralaštvom Vladimir Nazor uočio, odnosno oblikovao niz problema koji su bili aktualni u njegovo doba, a pojedini ostaju takvima i danas. Mitskom simbolikom pisac je, posebice u razdoblju moderne, dao značajan doprinos hrvatskoj književnoj baštini.

Ključne riječi: Hrvatska, Brač, Istra, slavizam, Slaveni, secesija, socrealizam

1. Uvod

Cjelokupno Nazorovo stvaralaštvo prožeto je mitskim temama, odnosno njegovim mitskim simbolikama. Mit je važan i nezaobilazan čimbenik u Nazorovim djelima. Gotovo u svim razdobljima njegova stvaralaštva prisutan je kao stilski zahvat, odnosno kao ideologem.

Već na samom početku svoga stvaralaštva, mladi pisac deklarira svoju pripadnost kraju *mitova prekrasnih i svijetlih* (Nazor, 1977: 136). To je priznanje za njega

imalo i konkretan i simbolički značaj. On je doista bio zaokupljen starinama koje je cijeli život sakupljao i koje je kasnije utkao u svoja djela. Taj mitski supstrat čini važnu okosnicu njegova stvaralačkog nadahnuća. Upravo zato stvaralaštvo pisca predstavlja brojna moguća svjedočenja o hrvatskoj mitološkoj kulturi, odnosno o uporabi mita u umjetničkom procesu.

Osim što se spominje kao sakupljač umotvorina, odnosno folklorist, ne smije se zanemariti ni činjenica koja govori o njegovu zanimanju za usmenim izvorima. Upravo zato njegovo se stvaralaštvo može sagledavati i kao odraz komunikacija s mogućom *izvornom* građom. Nazor je izražavao poseban interes prema hrvatskoj arhaičkoj kulturi, imajući razvijen osjećaj za one *tajne* duboke prošlosti koje skriva u sebi kulturni okoliš.

Neka su Nazorova djela zanimljiva i kao odraz onoga što je umjetnik prikupio, a zatim reflektirao u stvaralačkoj imaginaciji. Poseban interes u njegovu stvaralaštvu predstavlja proza u kojoj se može pratiti njegov stav prema mitologiji. Neki od mitova posebno su zanimljivi ako ih se promatra komparativno.

2. Natko Nodilo i hrvatska etnologija

Nazorov mitologizam može se sagledavati u kontekstu mitološke škole unutar etnologije. Aktualiziranje mita kao znanstvenog predmeta neumitno prati razvoj etnologije od doba njemačkoga romantizma sve do različitih transformiranja metodoloških principa u narednim razdobljima. Početkom prošloga stoljeća kada je Nazor progovorio o svojim slavenskim mitovima, ta je tema bila predočena i hrvatskoj znanosti. Upravo je Natko Nodilo u svojim publikacijama o *staroj vjeri Hrvata i Srba* reflektirao određene tendencije u tadašnjoj europskoj etnologiji.

Osim znanstvenog aspekta, razmišljanja o postojanju nekog zajedničkog temelja spomenutih etnosa, imala su i svoju političku pozadinu. Ideja južnoslavenskoga zajedništva bila je vrlo aktualna, posebno u Hrvatskoj gdje je i inače postojala sklonost deklariranju slavenskog identiteta (Paščenko, 2010). Međutim, upravo taj politički faktor nosio je u sebi i suprotni efekt. Hrvatska etnogeneza, odnosno traganje za genezom hrvatske duhovne kulture, promatrala se kroz političku prizmu, kao što se to događalo i s nekim drugim znanstvenim temama. Politiziranje je često vodilo prema usporavanju znanosti, stvaranju nove mitologije daleke od znanstvenih kriterija te prešućivanju određenih problema.

Sve je to rezultiralo nesređenom situacijom, najčešće zbog distancirana stava znanosti, ali i zbog stavova onih koji su se bavili tom problematikom bez odgovarajuće kompetencije. U svakom slučaju, može se reći da se u hrvatskoj znanosti proučavanje mitologije, ponajprije slavenske, desetljećima zanemarivalo. Dovoljno je spomenuti Natka Nodila i njegov rad koji dugo nije bio znansveno vrednovan. Prihvaćajući određen kritički stav, uvjetovanost polazišta tog autora određenim metodološkim

normama svoga vremena, mora se reći da je Nodilo ipak uspio opaziti bogatu mitološku bazu hrvatske kulture. Međutim, spomenuti politički čimbenik odigrao je svoju ulogu prema njegovim traganjima za *starom vjerom*.

Nazor je pripadao krugu pristalica Nodilovih traganja za tom *vjerom*. U njegovim publikacijama pronalazio je stvaralačku inspiraciju, ali i opčinjenost tajnama slavenskih mitova. U isto vrijeme, mladi je pisac bio blizak i uvjerenjima o nužnosti jugoslavenskog povezivanja što je predstavljalo obvezatnu normu hrvatskog slavizma. Sve se to odrazilo na stav prema Nazorovu slavizmu kojim nisu svi u hrvatskom društvu bili oduševljeni.

3. Biografski faktor

Počeci su Nazorovog mitologizma dublji; oni sežu u njegovo djetinjstvo u kojem je postupno nastajala i razgranjivala se njegova očaranost mitskom prošlošću zavičaja. Osim lektire u kojoj su bili neminovni antički mitovi, pisac je osjećao povezanost s arhaičnom kulturom zavičaja. Bila mu je želja spoznati ga i osmisлити te prenijeti svoje doživljaje drugima. Upravo je time motiviran njegov roman *Pastir Loda* u kojem pisac govori o svome otoku Braču. Nazor nabraja sve čega ima na suprotnoj strani, u Splitu, u Palači, a nema u njegovu zavičaju, otoku *bez palača i bez spomenika, bez junaka i bez pjesnika...* (Nazor, 1946: 583-585). U tom djelu osjeća Nazor svojevrsnu opoziciju: mi-oni.

Već samim imenom romana pisac je istaknuo vrijednost zavičaja – čovjek s otoka, pastir Loda, alegoričan je lik, izgrađen na konkretnim prototipovima koje je pisac vidio oko sebe. Dakle, neposredni ljudski izvori osmišljeni kao nosioci memorije prošlosti, stajali su na počecima naobrazbe budućega pjesnika. Nazor to i priznaje u svojevrsnome spjevu *Brač* kojim završava Lodin hod kroz povijest. Taj *Brač* je zamišljen kao *veliko finale* djela koje je prije svega monumentalno svojom poviješću. Već u prvome akordu toga djela pisac govori, i izravno i figurativno da taj *otok bez kruha njemu daje prvu hranu, a ona bijaše slatka i kreпка* (Nazor, 1946: 583).

Takvom je, između ostalog, bila usmena književnost koju je mladi Nazor čuo od običnih ljudi. Brač, nazivan i najbogatijim mjestom nastanka hrvatskog pučkog stvaralaštva (Vučetić, 1976: 215), žuborio je usmenom tradicijom:

*Vječno, neprekidno, uvijek jednako razliježe se tobom glas
mediteranskih cikada* (Nazor, 1946: 585).

Cvrčak s otoka to je i glas prošlosti koja se taložila u pučkoj tradiciji i koju je osluškiavao budući pjesnik još u djetinjstvu. U svojim uspomjenama, autobiografskim novelama, najprije *s otoka*, on govori da želi biti što više uvjerljiv u svemu prikazujući ljude, okolnosti koje su na njega snažno utjecale (Nazor, 1977: 265). Govoreći o

sijačima njiva, Nazor spominje ljude koji su njemu vrlo dragi. To su ljudi iz naroda: dadilja, seljanka Sima te drugi likovi s kojima se sretao (Nazor, 1977, 13: 25, 45-46, 57, 150, 259, 352-353).

Dakle, biografski čimbenik, okoliš ispunjen usmenoknjiževnom tradicijom za koju se pisac zanimao od djetinjstva, ali i tijekom svoga stvaralačkoga puta, bili su nezaobilazan izvor njegovog formiranja. Na prvome je mjestu folklor zavičaja. Njegovo bogatstvo potvrđuju i suvremena folkloristička istraživanja (Folklor otoka Brača, 1974-1975) koja govore o raznovrsnim slojevima – od predslavenskih pa nadalje što je bilo neminovnim na tome prostoru kroz koji su se tijekom povijesti pronosile kulture, epohe i etnosi. Nazor je sve to osjećao. Težio je svoja naslućivanja potvrditi znanstvenim obrazloženjima suvremenih istraživača kakvim je bio Nodilo ili onima iz prošlosti koje je proučavao. Osim impresija iz djetinjstva, zaokupljenosti znanstvenim radovima, Nazor je i sam težio pronaći ono što je bilo malo poznato znanosti.

Takvim traganjima obilježene su njegove godine rada po Istri, godine provedene na rodnom otoku, godine provedene u ratu i poslije – sve do smrti. Nije bio folklorist-sakupljač, ali je bio pisac-slušatelj koji nije bio gluh prema usmenoj književnosti i koji je stečeno osmišljavao u svojim zamislima. Nazor je i sam nastupao kao tvorac mitova, ne samo pjesničkih, već i nekih idejnih konstrukcija koje su korespondirale s prethodnom tradicijom, uključivale se u suvremene idejne i stilske dominante.

U sljedećim poglavljima spomenut će se neki glavni mitski simboli u Nazorovu stvaralaštvu.

4. Slavenski mit

Mitsko predočavanje slavenskog zajedništva u Nazorovu stvaralaštvu, izraženo je u njegovoj prvoj zbirci *Slavenske legende* (1900). Idejno se ono nadovezuje na hrvatsku tradiciju u kojoj je slavizam izražen posebice snažno u usporedbi s drugim slavenskim kulturama. Bit je hrvatskog slavizma u duboku uvjerenju o nužnosti međuslavenske solidarnosti. Cilj je takve ideologeme različitim formama zajedništva obraniti nacionalnu neovisnost permanentno ugrožavanu tuđincima. Vanjske teritorijalne pretenzije uvijek su bile poticaj za jačanje slavizma u Hrvata. Genetski, taj hrvatski slavizam seže u duboku prošlost, još u vrijeme prodiranja hrvatskih plemena prema zemljama budućega nastanjivanja gdje je zbog konfrontiranja s drugim etnosima bila aktualizirana praslavenska antiteza: *mi-oni, svoj-tuđi*. Potonje je moglo utjecati na čuvanje u kolektivnoj memoriji svjesti o nekadašnjoj zajednici, odnosno pripadnosti velikoj i jakoj slavenskoj zajednici.

Dakle, u svome nastanku, razvoju, izražajima, hrvatski je slavizam determiniran sadržajima mitskog, političkog, ideološkog karaktera. Sve se zajedno reflektiralo u tradiciji pod nazivom hrvatski slavizam koji se na stilskoj razini izražavao u

različitim epohama. Prema idejnim, stilskim osobinama, ideja slavenskog zajedništva u stvaralaštvu pisaca različitih epoha dobiva različite nazive kao npr. renesansni, barokni, prosvjetiteljski, preporoditeljski/romantičarski slavizam. Slavenska tema nešto je manje izražena u književnosti realizma koja je više bila usmjerena na stvarnost, daleko od idealiziranja slavenstva. Međutim početkom 20. stoljeća slavenska se tema ponovno rasplamsala u književnosti moderne i to u različitim slavenskim kulturama. Umjetnici aktualiziraju prošlost, obnavljaju mitove, posebice slavenske, predstavljajući ih u arhitekturi, slikarstvu, kazalištu i književnosti. Ponovno se aktualizira spomenuta antiteza *mi-oni* izazvana i konkretnim političkim konfrontiranjima uoči i poslije Prvoga svjetskog rata, posebice u ruskoj sredini.

Slavenstvo u ruskome modernizmu doživljava se kao kontrapunkt ruskog oponiranja Europi. Nacionalne razlike u slavenskom svijetu ni prije nisu bile bitne za ruski slavizam u kojem je predodžba o Rusiji kao središtu Slavena bila normom. U tome ozračju ponovno oživljava tumačenje Jurja Križanića kao glasnogovornika ruskoga slavenocentrizma. U ruskoj avangardi njega ističe futurist Velimir Hljebnikov koji će doživljavati tog Hrvata kao ruskoga slavenofila što će se s vremenom pretvoriti u svojevrсни kanon ruskoga slavizma koji traje sve do danas (Paščenko, 2010b).

Jednu od apoteoza ideologeme o ruskome mesijanizmu predstavlja spjev *Skiti* (1918) Alexandra A. Blok s oštro izraženim suodnosom Istok (Rusija) – Zapad (Europa). U njemu pjesnik iznosi svoje ideje utemeljene na prethodnim uvjerenjima ruskih slavenofila. Boljševizam, odnosno komunizam predstavljao je nastavak idejnih traganja u ruskoj sredini, otpor Zapadu, težnju za pokazivanjem neke vlastite posebnosti što je uvjerljivo zasvjedočio istaknuti filozof Nikolaj A. Berd'ajev (Berd'ajev, 1933). Blok nastupa kao pristalica boljševizma. Često citira pjesnika, pristalicu boljševizma, slavenofila Vladimira Solovjeva oduševljenog panmongolizmom kojem, kako smatra, pripada i azijska Rusija. Tako Blok već na samom početku spjeva snažno naglašava suodnos: *mi-vi, nas-vas, Europa-Rusija* i slično (Blok, 1999):

Скифы

Панмонголизм! Хоть имя дико.

Но нам ласкает слух оно...

Вл<адимир> С<оловьев>

Мильоны - вас. Нас - тьмы, и тьмы, и тьмы.
 Попробуйте, сразитесь с нами!
 Да, Скифы - мы! Да, азиаты - мы, -
 С раскосыми и жадными очами!
 Для вас - века, для нас - единый час.
 Мы, как послушные холопы,
 Держали щит меж двух враждебных рас -
 Монголов и Европы!

Blokova je pjesma napisana poslije boljševičkoga prevrata u Petrogradu. Pjesma je deklarirala vjeru u boljševizam kao nagovještaj nečega novoga što Rusija donosi svijetu. Međutim, neumitni ruski mesijanizam predöčen u poemi *Dvanaestorica* (1918) s pojavom Krista koji bi se morao asociirati s *voždem revolucije*, nije bio posve nov, kao ni bit ruskoga oponiranja Zapadu i utvrđivanje neke posebnosti *Svete Rusije*. Naziv kao *Svjataja Rus'*, uvjeravanje o njenu mesijanizmu, očekivanje Mesije ispunjavali su rusku duhovnu misao i prije boljševizma. Mitski i povijesni likovi azijskih Skita, Mongola i drugih kod Bloka već su daleko od stilistike moderne. Skiti predstavljaju novu Rusiju, vjeru u ruski preporod, i kao takvu ideološku poruku Zapadu.

Fasciniranost boljševizmom širila se od Rusije prema Zapadu; ta mitska predodžba o dolasku osloboditelja i nastanku nekog pravednog doba, tješit će europske umjetnike (posebice ljevičare) skoro pola stoljeća. Hrvatska književnost, društveno-politička misao također će biti opsjednuta tim mitom, od Krleže koji je i pedesetih godina prošloga stoljeća uporno pokazivao oduševljenje Lenjinovim likom preko Cesarca, sve do njegova sloma početkom devedesetih godina prošloga stoljeća.

Navedeni primjeri ocrtavaju kontekst koji je mnogo širi nego što se čini. Stoga bi tome trebalo posvetiti puno više prostora, odnosno pojasniti različita tumačenja slavenske teme u slavenskim kulturama od početka 20. stoljeća. Sve zajedno bi predstavljalo sliku slavizma u kulturi moderne i nastupalo bi kao odraz secesijskoga slavizma. U tome kontekstu pojava Nazora s njegovim *Slavenskim legendama* doživljava se posve adekvatno u duhu vremena.

Međutim, postoje i neke posebnosti koje upućuju na osobitosti hrvatskog slavizma, odnosno Nazorova tumačenja slavenstva. Slavenski likovi kod njega nisu samo odraz secesijske stilistike, već i odjek tradicije koja je u hrvatskoj književnosti permanentna. Osim toga, Nazor je izražavao i aktualne, u to doba, ideje o nužnosti južnoslavenskoga ujedinjenja što je također odraz hrvatske društvenopolitičke svijesti s predodžbama o Zagrebu kao jugoslavenskom središtu. Pjesnik s Brača svojim je slavenstvom donosio zgusnutu svijest o pripadnosti, ne samo svomu otoku, već i velikome slavenskom prostoru. Tim se uvjerenjima Nazor obraćao svojim suvremenicima u Hrvatskoj i šire.

Nazorov slavizam nije osvajački, agresivan kao prethodno navedeni ruski *s kosim i žednim očima*, već je upravo humanistički, ispunjen uvjerenjem o veličanstvenoj prošlosti i budućnosti slavenstva. On predočuje potonje ne *kroz snijeg i noć* kakvim je prikazan Blokovi Petrograd, već bojama nadahnutim mediteranskim otokom, zvucima suncem opijenih cikada. Odavde potječe ikonografija likova u njegovim legendama. Oni su veličanstveni, kao Meštrovićevi kipovi, ispunjeni vedrinom pjesnika mediteranske svijesti. Kroz Nazorovo pjesništvo hrvatski slavizam s početka 20. stoljeća kao da se vraćao optimizmu kakvim je bila ispunjena slavenska tema u epohi humanizma kod dubrovačkih pisaca i pisaca drugih obalnih gradova. Mladi pjesnik ulazio je u književnost s vjerom u taj mit, možda i nesvjesno nastavljajući onu ideju koja je bila osobinom hrvatskog slavizma – uvjerenje u nužnost i mogućnost slavenske ravnopravnosti u međusobnim odnosima te prihvaćanje slavenstva kao humanoga doprinosa europskome zajedništvu. Za razliku od slavenske teme u predstavniku moderne u drugim slavenskim kulturama, hrvatski umjetnik doživljava slavenske likove kao opće blago. Perun i Daždbog predstavnici su općeslavenskoga panteona, smatrao je Natko Nodilo, a Nazor je njemu vjerovao. Kod njega su božanstva slavenskoga panteona *ravni u zajedničkome kolu*. Dunaj Ivanovič, Ilja Muromec i Ban Dragonja predočeni su kao simboli neke opće povezanosti koja bi morala biti uvjet za općeslavenski progres, odnosno hrvatski boljitak.

Slavenskim legendama Nazor se vraćao hrvatskome mitu koji ga navodi prema hrvatskom mitskom završetku – neminovnom porazu. Međutim, radi stilskega uobličavanja te ideje, Nazor nastupa kao neosporan predstavnik *hrvatskog secesijskog slavizma*. Upravo je on stvorio vidljiv opus o slavenskoj temi što daje argumente za takvu definiciju. To potvrđuje i sljedeće njegovo djelo, veliki filozofsko-alegorijski spjev, poema *Živana* (1902). Navedena poema nastavlja autorovu zaokupljenost mitskim. Povremeno dorađivana (Nazor, 1936), ona ipak u svojim stilskim oblicima izričito pripada moderni. Građena kao svojevrsan oratorij, uz *Pristup*, deset poglavlja (*Pjesama*) i *Epilog*, ona bi se mogla usporediti s tadašnjim teatrom moderne, baletom s uzvišenim deklamiranjima što je naglašeno u naslovu *Mitski epos u 10 pjevanja*. Izričito su secesijski likovi koji predočuju bogatstvo autorovih spoznaja o slavenskoj prošlosti. Dekorativnost, egzotičnost, monumentalnost likova, karakter historizma, te i druge sadržaje svrstavaju Nazorov spjev u najopsežnije, monumentalno pjesničko djelo hrvatske moderne. Bujanje *Živane* mitološkom simbolikom, dekorativnost, predstavlja tipičan zahvat secesijske stilistike koja se potvrđuje širom Europe u različitim oblicima, od arhitekturnih fantazija, dekorativne umjetnosti, slikarstva, baleta – u cjelokupnoj kulturi svjetske secesije. Nazorova pjesnička građevina kao da se dovikuje s arhitektonskim fantazmagorijama Antonija Gaudija, slavenskom mitologijom ruskoga baleta, sa zvučnom i koloritnom patetikom Igora F. Stravinskog u djelima *Žar-ptica* (1910), *Petruška* (1911), *Vesna Sv'aščennaja* (1913). Srodnim Nazorovim mitološkim vatrometom ispunjene su sakralne građevine, slikarstvo

ruske moderne, pjesništvo ukrajinske secesije. Paralele iz drugih slavenskih kultura nadopunile bi kontekst koji bi potvrdio zaključak o Nazorovoj simbolici ovoga razdoblja kao jednom od najupečatljivijih izraza secesijskoga slavizma u hrvatskoj književnosti.

Međutim, forma kojoj se okrenuo mladi Nazor, kao da se nije podudarala s omiljenim malim formama njegovih suvremenika koji su davali posve drugi ton hrvatskoj moderni. Upravo je zato Nazor bio kasno opažen u domaćoj kritici iako su njegove *Legende* i *Pjesme* predstavljale hrvatski odjek europske, posebice slavenske moderne. Nije bila opažena, prihvaćena ni sadržajna težina Nazorovog slavizma u spjevu *Živana*. Nazor je ipak ustrajao, vraćao se tome djelu, izdajući djelo u vlastitoj nakladi (Nazor, 1936).

Ista je sudbina zadesila i Natka Nodila, odnosno njegovo istraživanje slavenske mitologije. I taj je autor u svojim publikacijama o *Staroj vjeri* također iskazivao izraženu, u tadašnjoj europskoj filologiji, tendenciju zanimanja za mitologiju. Međutim, ni Nodilova traganja nisu dobila svoju daljnju razradu. Slavenska je mitologija značajan segment hrvatskoga kulturnoga ozračja na kojem su izrasle mnoge velike povijesno-kulturne tvorevine čijim simbolom može biti grad Dubrovnik, grad s dubokim mitološkim korijenima ili niz drugih vrijednosti hrvatske kulturne baštine (Paščenko, 1999; 2010a).

Već je u radu spomenuto da je Nazor u svojim djelima secesijskoga razdoblja slobodno korespondirao s likovima kao što su Perun i Daždbog. Često je spominjao peruniku kao simbol Peruna te niz drugih pojmova aktualnih za filologiju. U njegovu je djelu značajni dio spoznaje preuzet iz Nodilovih istraživanja ili iz drugih izvora. Ponekad je to plod i autorove imaginacije. Međutim, zasluga je pjesnika i u tome što je aktualizirao kroz književnost mnoge slojeve hrvatske mitološke baštine o čemu se dugo u književnoj kritici nije govorilo, odnosno pisalo.

Značaj Nazorove *Živane* treba promatrati s različitih gledišta, ponajprije kao spomenik secesijske književne arhitekture. Nazor je opazio ono bogatstvo u hrvatskom kulturnom ozračju koje znanost dugo nije vidjela. Likovi hrvatske mitološke baštine bili su dugo vremena nezasluženo zaboravljeni. Tek se u najnovijim publikacijama o hrvatskom mitološkom panteonu (Katičić, 2008: 2010) ponovno vraća i potvrđuje njihova važnost i njihovo značenje.

5. Istarski mit

Stvaralaštvo Nazora svojevrsan je indikator bogatstva arhaičke kulture u hrvatskom kulturnom prostoru što potvrđuje i tzv. istarsko razdoblje. Nazor stvara svoj *Istarski mit* koji se temelji na osmišljavanju prošlosti projektirane na realnost i usmjeravanju prema budućnosti. U retrospekciji prošlosti, korištena je mitološka simbolika. Prošlost je kod njega ispunjena pozitivnim ozračjem, slobodarskim tradicijama koje

su izgubljene, kao što su veličanstvene šume, velika lađa, veliki ljudi (*Veli Jože*), čudesna krava (*Boškarina*). Stvarnost je tužna jer je obilježena ropstvom (*Galiot*), posjećenim šumama, pijanim seljakom (*Zvane*) i drugim simbolima. Razlog gubitka nacionalnih vrijednosti neprijatelji su nacionalnoga progressa, predočeni strancima-patuljcima ili domaćim krivcima (*Medvjed Brundo*). Neophodno je vjerovati u budućnost, u dolazak osloboditelja (*Veli Jože*) koji će preporučiti domovinu, vratiti veličanstvenu prošlost i stvoriti uvjete za dostojanstveni život.

Nazorov *Istarski mit* izazvan je političkim motivima, konfrontiranjem s tuđinskim pretenzijama na hrvatski teritorij, razočarenjem u domaće političke snage. Stvaranje mita potaknuto je didaktičkim težnjama s namjerom buđenja vjere i snage u svijesti naroda, oslobođenja od postojećega negativnog stanja i uvjerenja u mogućnost promjena. U tome se pisac umjereno orijentirao na pučku svijest, identificirajući se sa svjetonazorom recipijenta – istarskoga seljaka. Mitska konstrukcija temelji se na osnovnim položajima socijalno-utopijskih legendi: prošlost je zlatno doba, negativna sadašnjost posljedica je djelovanja zlih snaga, budućnost je ispunjena vjerom u dolazak osloboditelja. Izgradnju mita pisac temelji na arhaičkim svjetonazorskim elementima od kojih su neki i njegova idejna komponenta. Takvom nastupa i spomenuta praslavenska antiteza *mi-oni* koju Nazor nosi u sebi već iz djetinjstva, što će potvrditi kasnije stvarane novele s uspomena o djetinjstvu. U formiranju likova koji bi morali simbolizirati prošlost, autor se obraća prema već potvrđenoj metodi upoznavanja folklornih izvora. On zna za te zbirke, studije, povijesne prikaze i slično. Osim toga, inspiraciju pisac nalazi u realnosti iz koje osmišljava simbole čemu je potvrda poznata istarska krava boškarina koja se kod njega pretvara u mitski lik. Takvim zahvatom Nazor ne odstupa od postojećih mitskih prototipova – čudesna, nebeska krava poznati je ik različitih mitologija.

Često spoznaje iz različitih kultura (indijska mitologija ili staroegipatska) mogu utjecati na stvaranje pojedinih nacionalnih slika. Tako se npr. Gogoljeva ukrajinska tematika zapaža u Nazorovoj *Boškarini*. Kao Ukrajinac (Paščenko, 2009) bio je bliži hrvatskoj čitalačkoj publici prikazivanjem ukrajinskoga sela, nego prikazivanjem ruske urbane problematike (Pavlović, 2009). Takav je stav zasvjedočio u moderni i Antun G. Matoš, a kasnije potvrdio i Nazor, između ostalog koristeći i određene likove iz Gogoljevih pripovijedaka o ukrajinskom selu transformirajući ih kroz likove hrvatske demonologije.

U navedenu razdoblju pisac također nastupa kao predstavnik moderne. Njegovi alegorijski likovi, simboli, mitovi nastupaju ponajprije kao stilsko oblikovani prototipovi iz usmenoknjiževnih izvora koje je pisac koristio kao značajne komponente u stvaralačkome procesu. Nužno je opet naglasiti da je Nazor uspio shvatiti, osmisлити značaj folkloru Istre čime je aktualizirao problem rekonstrukcije hrvatske mitološke kulture iz te regije. I u tome razdoblju pisac nastupa kao svojevrstan avangardist znanstvenoga problema koji i nadalje ostaje aktualan u suvremenoj etnologiji.

U spektru njegova mitologizma treba istaći i njegovo osmišljavanje kulturnog krajolika iz duboke prošlosti u čemu je on uspijevao prodrti u skrivenu simboliku određenog povijesnog spomenika. Tome, prema našoj pretpostavci, pripada pokušaj tumačenja urbane topografije kao mitologiziranog objekta. Problem rekonstruiranja zakonitosti u nastanku arhaičnih mjesta kao sakraliziranog središta, dosta je opširan. To se pokušalo prikazati na primjeru Dubrovnika (Paščenko, 1999), a može se spomenuti i traganje za odjecima solarnoga kulta u strukturi Dioklecijanove palače (Pejaković, 2006).

Ne ulazeći u tu problematiku koja zahtijeva kompleksno interdisciplinarno istraživanje, mora se naznačiti samo to da je Nazor u svojim djelima izražavao veliko zanimanje i sluh za mitsku simboliku arhaičkih građevina. U proznim, pjesničkim djelima istarskoga ciklusa (*Istarski gradovi*, *Kralj Albus*, *Divić grad* i dr.) on je, osim konkretne slike, dao naslutiti mitološke korijene nastanka građevina, sakralnu simboliku izgradnje, povezanost s kozmogonijskom mitologijom i druge elemente. Nazorovi gradovi, odnosno građevine nadovezuju se na fiksirane legende s mitološkim sadržajem u čemu je pisac polazio i od postojećih folklorističkih istraživanja (Paščenko, 1983). Naglašavajući simboliku izraženu u urbanoj semiotici starih gradova, Nazor je naslućivao ono što je bila realnost – mitološki supstrat nastanka određene građevine. On je upućivao na nužnost osmišljavanja određenih urbanih cjelina kao okamina zaboravljenih svjetonazora baziranih na mitskim predodžbama.

Obraćajući se rudimentima hrvatske kulturne povijesti, Nazor je svakako nastupao ponajprije kao pisac koji koristi spomenutu građu i osmišljava je kroz odgovarajuće stilske metode. Mitološka simbolika dobro se uklopila u njegove konstrukcije iz doba secesije, simbolizma. Mit je bio i sastavni dio njegovih idejnih uvjerenja, odnosno način slanja poruke. Međutim, u sljedećim razdobljima, posebice od 20-ih godina prošloga stoljeća, pisac kao da se skriva u mitovima koji su za njega i neka vrsta zastora od razočaravajuće stvarnosti. Mitološka simbolika i tu je prisutna, ali sada više ne tako nacionalno usmjerena, više intimizirana.

6. Socijalni, povijesni, etnogenetski - Brački mit

Tridesetih godina prošloga stoljeća Nazor se sve više izražava u realističkom tonu što pokazuju njegove priče iz djetinjstva, značajne i kao njegovo svjedočenje o prošlosti, o zanimanju za usmenu književnost. Ona mu je važna i kao odraz pučkoga svjetonazora koji je postao ponovno aktualan i u ozračju socijalne književnosti. Znači li to Nazorovo odricanje od mitske vizije, odnosno osmišljavanje stvarnosti kroz mitsku simboliku? Bez obzira na određenje realizma socijalnom književnošću, Nazorovo stvaralaštvo iz toga razdoblja i dalje je bilo prožeto snažnom mitološkom patetikom. Dva totalitarna režima, rusko-sovjetski i njemačko-nacistički stvarali

su vlastite političke mitove koji su se kroz jaku propagandnu retoriku neminovno odražavali u kulturi. Mitska simbolika važan je idejni temelj izgradnje lika radnika kao budućega „osloboditelja“ u romanu Maksima Gorkoga *Mati* (1906-1907). To djelo, deklarirano kasnije kao početak književne doktrine, socrealizma (Paščenko, 2010: 193-217), već je ocrtavalo lik „čeličnog heroja“ koji će se razvijati u djelima zreloga socrealizma, na primjer *Kako se kalio čelik* (1932-1934) Aleksandra N. Ostrovskog i koje će vidljivo utjecati na dinamiku socijalne književnosti u tadašnjoj Jugoslaviji.

I Nazor se vraća mitu upravo u razdoblju socijalne književnosti. On se vraća nacionalnome mitu koji će prikazati realističkim potezima. Adekvatno duhu vremena pisac se okreće narodu, pučkoj tradiciji u kojoj pronalazi svoga heroja. I kod njega je u središtu pozornosti jedna ličnost oko koje se razvija priča o naciji, povijesti. Sve upućuje na to da je nastanak romana *Pastir Loda* diktiran ozračjem 30-ih godina prošloga stoljeća u kojima se hrvatsko društvo, kao i cjelokupno europsko, okretalo između dva totalitarna režima. Međutim, upravo je taj roman još jednom pokazao individualnost stvaralačkoga Nazorova poteza. Njegov *Brački mit* predstavlja simboličko oblikovanje i rodnoga zavičaja i nacije i to od *dolaska Hrvata* na Jadran do njihova *odlaska* u partizane. Nazor je osluškivao deklaracije socijalne književnosti o značaju naroda; narod je za njega uvijek bio glavni heroj (istarski ciklus). On je vidio kult snažne ličnosti u socrealizmu ili nacizmu što se moglo osjetiti i u Hrvatskoj, ali on je stvario svog snažnog heroja i ranije (Veli Jože). Zato se može tvrditi da je osluškujući suvremenost, on stvarao svoju viziju izvan socrealističkih ili nacističkih doktrina. Njegov Loda nije čelični Korčagin, već obični pastir. Upravo takvim obilježjem pisac je izrazio razumijevanje duboke povijesne memorije koja sadrži u sebi genotip heroja – od antičkoga satira do istrošenoga seljaka. Loda je i simbol, povijesno uobličene nacije i portret običnoga čovjeka, napaćena otočanina kojeg je pisac oslikao (i) realistički u pričama s otoka. Kroz taj je lik Nazor uspio izbjeći deklarativnu patetiku socrealizma i rasnu oholost nacizma. Njegov glavni heroj privlačan je upravo svojom ljudskošću, toplinom s kojom autor govori o pučanstvu. U isto vrijeme glavni heroj je i svojevrstan nadčovjek, ali ne kao likovi iz totalitarnih režima, već kao lik prožet idejom vječitosti, neiskorijenjenosti, *šikarom* kao simbolom pučanstva.

U stvaranju simbolike naroda, nacije, pisac se opet obraća etnološkim izvorima te izražava određene intuicije koje su aktualne i za problem etnogeneze. Nazor nije bio folklorist, etnolog, no ipak nije ispuštao iz vida njihovo značenje. On se na svoj način bavio rekonstruiranjem mitske prošlosti. Koristio se toponimijom, arheologijom, sakralnim spomenicima, folklornim zbirkama i dr. Likom pastira Lode duboko je ušao u etnogenetski proces – preplitanje arhaike različitih podrijetla što prikazuje kroz povijesnu perspektivu rodnoga Brača. Riječ je o romanu koji je, između ostalog, i pokušaj retrospekcije hrvatske etnogeneze čiji je simbol običan,

mali čovjek skoro istrošen vremenom. Taj običan pastir nositelj je sve one genetske informacije koja se pronosila kroz vjekove na tome prostoru. Nazor započinje negdje s antičkim razdobljem, mada je ta povijest, naravno mnogo dublja. Međutim, autor je predočavao ono na čemu je zastala znanos, na spoznaji o antičkim korijenima. Kao i u stvaralaštvu prethodnih razdoblja, pisac je i u ovo djelo utkao spoznaje o mitovima, legendama i drugim oblicima kulture Brača (Paščenko, 2007).

7. Partizanski mit

Partizanski mit odnosno mitska simbolika partizanskoga razdoblja nadovezuje se na prethodno što ilustrira dorađeni završetak *Pastira Lode* gdje glavni lik postaje partizanski kurir. Nazor kao čovjek i pisac neumitno se našao na prekretnici u izboru daljega puta između dva totalitarna režima. Oba su operirali jakim propagandnim pritiskom i nasiljem. Kao književnik, intelektualac s jako izraženom nacionalnom idejom, Nazor se našao pred iskušenjem prikloniti se jednoj od konfrontirajućih strana, ali srodnih, korištenjem propagandne mitologije. Upravo zbog nacionalne ideje, on se mogao prikloniti Pavelićevoj propagandi jer je pojam neovisnosti Hrvatske implicitno podržavan u svijesti tadašnjih intelektualaca. Međutim, ta ista propaganda s otvorenim nacizmom primoravala je držati distancu. Osim toga, hrvatski pisac-rodoljub bio je skoro na dohvat talijanskoj policiji koja je pratila idejna kretanja u susjednim zemljama planiranog osvajanja. Komunistička propaganda bila je mnogo promišljenija: deklarirajući humanističke principe, tobožnju obranu nacionalne ideje s naglaskom na uzdizanju onih siromašnih, obespravljenih, ta propaganda uspijevala je privući široke mase. Nazor je bio blizak tim idejama već u razdoblju socijalne književnosti, poticanoj i rusko-sovjetskom propagandom. Njemu je i od ranije bio blizak ideal običnoga čovjeka što je potvrdio likom bračkoga pastira. Osim propagandnih pritisaka, nije isključeno i prisilno odvođenje iz Zagreba, tobože uoči hapšenja od strane talijanskih službi.

Nazor je *Čamcem na Kupi* krenuo u to razdoblje koje je isto tako ispunjavao mitološkom simbolikom – od trošnoga *čamca* kao simbola neke buduće vizije koja bi morala vratiti onu *veliku lađu* iz mitova istarskoga razdoblja, do veličanja novih *divova*, alegorijskih i realnih. Prebivajući na terenu, informacijski usmjerenome prema komunističkoj propagandi sa sjedištem u Moskvi, u pučkoj sredini i u ozračju veličanja *vožda*, pisac je neumitno obnavljao svoje mitove. Oni prethodni dobivali su novi život kao *Veli Jože* kojim je imenovana partizanska jedinica ili *Pjesma galiota* kao koračnica i slično. Pisac koristi mitsku simboliku u slikanju *Podzemne Bosne*, veličanju boraca, stvaranju ženskih likova itd. Sva njegova stvaralačka imaginacija u mitologiziranju stvarnosti, osmišljavanju događaja kroz mitsku viziju, pronašla je svoj plodni prostor u godinama rata. Monumentalni likovi iz razdoblja *Slavenskih legendi* obnavljaju se u stvaranju lika Diva-osloboditelja koji će doći s istoka,

pravednog, ispunjenog izobiljem. Taj Div nezaustavljivo korača prema napaćenim partizanima i samome piscu, izmućenim ratnim tegobama, koji ushićeno prihvaćaju bajkovito naslikan lik osloboditelja:

*Ti, koji носиš u vlasima svojim
Vjetrine, štono dušu na stepama (...)
U očima, i što nalik na dva mora
Ural i Kavkaz...
Ti, kome pod kožom
Ko žive kucavice teku
Bug, Don i Volga!...
Ne prođi noćas preko šume ove,
A da naš glad i našu žednju ne vidiš!*

(Nazor, 1977, 6: 87)

U publicistici, ratnoj i poratnoj, posebice je naglašena patetika, ushićenost u očekivanju osloboditelja. Potonji je predložen likovima slavenske prošlosti kao Ilja Muromec i upravo je takvo bajkovito prikazivanje popraćivano radosnim oduševljenjem slušatelja. Nazor usmjereno adresira svoja djela pučkoj svijesti, ali ne ispušta iz vida i konkretan politički adresat. U izdanju *Govori i članci* iz 1946. potpis *Ilja Muromec dolazi...* pronašao je fotografije Staljina (Nazor, 1946).

U novim mitovima opet se obnavljala folklorna okosnica, ponajprije u svjetonazoru, utemeljenom na socijalno-utopijskim legendama, ispunjenim vjerom u pravednoga vladara i u bolju budućnost. Takve su vizije nailazile na oduševljenje publike koja je s radošću primala njegova nastupanja, što potvrđuju i stenogrami. Već prema normama partijskih dokumenta, u spomenutom izdanju govora, autorov je tekst ispremiješan s bilješkama o reagiranju slušatelja (*Odobranje. Usklici: „Tito! Tito!“*) ili daje aluziju na skori dolazak ruskog osloboditelja *bogatyř’ja*-Staljina (*Veselost i pljesak. Usklici: Što prije!*) (Nazor, 1946: 64-69).

Sve je to bilo srodno partijskoj produkciji i hrvatska se književnost u prvim poratnim godinama neumitno približavala sovjetskome modelu književnosti – sočrealizmu. To je razdoblje bilo obilježeno snažnom intervencijom rusko-sovjetske književnosti upravo takvoga sadržaja. Nazor se našao u vrhu režimskih struktura što je također predstavljalo sovjetski model u kojem je određeni segment intelektualaca, ponajprije pisaca, rabljen u propagandnu svrhu potpore režimu. Folklorizam je bio normom s ciljem približavanja masama. Sve to je vodilo obveznome, za sočrealizam, kiču koji se već osluškivao u partizanskom razdoblju i ocrtavao u poratnom (*Pionir Grujo*).

Međutim, pisac se morao suočiti s realnošću, represijama novoga režima prema onima sa suprotne fronte, prema crkvi, domobranima, građanstvu, svima koji su iz hrvatskog nacionalnoga kruga. On se morao suočiti s razmišljanjima o statusu literature i pisca u ideologiji režima. Prema dužnosti, Nazor se morao sretati s delegacijama bratskoga SSSR-a, ponajprije s ruskim piscima koji su nezaustavljivim potokom navodnjavali jugoslavenski kulturni prostor produkcijom socrealizma. Jedna od knjiga upravo se tako zvala *Željezni potok* (A. Serafimovič). Drugi su u nazivima naglašavali građevinski materijal bitan u izgradnji budućnosti: *Kako se kalio čelik* (N. Ostrovskij), *Cement* (F. Gladkov), *Grede* (F. Panferov) i slično. Nova, komunistička FNRJ-a velikom je radnom snagom stvarala temelj za izgradnju socrealističke konstrukcije. Nazor je morao biti ponesen moćnim valom propagande. Da li se kolebao u svojim idealima, vidjevši poslijeratnu stvarnost ili je bio zaslijepljen idealizmom? On je u tom završnom razdoblju života i dalje vjerovao u taj slavenski, odsada rusko-sovjetski mit o Slavenima i njihovim epskim *voždovima* kao nedvosmislen Ilja Muromec. Pokrenuto je izdanje djela i u prvom svesku potvrđivalo taj zaokruženi mit kojim je prošao i njegov *alterego*, mitski pastir Loda – od slavenskih do partizanskih legendi. Prvi svezak toga izdanja upravo je tako nazvao: *Slavenske legende, Legende o drugu Titu*.

Godinu 1948. pisac je, posve logično doživio kao gorko razočarenje. Upravo takvim raspoloženjem ispunjena je njegova zadnja pjesma iz 1949. *Rusija majka*. Ogorčeni je pisac izražavao sudbinu hrvatskog slavizma s obveznim rusocentrizmom kao rješenjem i neumitnim završetkom mitskih ideala. Kao i prethodni predstavnici srodnih uvjerenja, Nazor je doživio poraz u svome slavenskome mitu pa na kraju umire zajedno s neostvarenim idealima o slavenskoj harmoniji. Da li je s njegovom smrću umro i hrvatski slavizam, taj prastari hrvatski mitologem? U smislu rusocentrizma on počinje od baroknoga doba, od Jurja Križanića i doživljava kod Nazora sve do sredine prošloga stoljeća svoj najjače izraženi uspon i pad. Da li su Krležina deklariranja odanosti Lenjinovom liku i djelu simptomi nastavljanja toga mita? Da li je taj mit i dalje živio preobražen u demonstriranje bratstva i jedinstva, jedne od formi sovjetske obiteljske terminologije iz socrealističkog repertoara o bratstvu republika, čemu bi se Nazor kad bi poživio dulje, obvezno pridružio?

Taj ideologem poslijeratnoga razdoblja bio je samo jedan od izraza hrvatskog slavizma. Kroz književnu povijest on je dobivao različite izražaje koji su unosili neku posebnost u hrvatsku književnost. Svoj je doprinos njoj dao i Vladimir Nazor. Razlozi su aktualiziranja mitske nacionalne kulture u Nazorovu stvaralaštvu različiti. Snažnu ulogu odigrao je biografski faktor: zavičaj ispunjen mitovima, *dalekih i svijetlih*. Ne manji značaj imali su i drugi čimbenici: svjesna težnja za predočenjem kulture u nacionalnoj riznici, simbolizam u secesiji kao stilska determinanta, upućenost u znanstvena traganja suvremenosti, Natko Nodilo kao istraživač folkloru, mitologije, mitska vjera u *svjetlu budućnost* i slično.

Mitološka kultura s hrvatskog prostora nalazi se u Nazorovu stvaralaštvu iz svih razdoblja, u svim žanrovima poezije, proze, publicistike. U izgradnji svojih djela on ili unosi određene rudimente u tekst postupajući slično onima graditeljima po Dalmaciji koji su ugrađivali u svoja zdanja poneku ploču-kamen iz antičkih vremena ili obrađuje, brusi pronađen rudiment, koristi ga kao motiv za vlastitu izgradnju. Stvaralaštvo pisca je i neka formula hrvatske etnogenetske slike. To je sinteza različitih izvora, genetske informacije, kulturnih vrijednosti gdje je slavenski sloj samo odraz najmlađe intervencije na ovom prostoru. Slavenski potok vukao je za sobom veliko bogatstvo substrata, složenog preplitanja kultura različitih vremena, s odjekom u genetici. Nazorovo stvaralaštvo u toj sintezi različitog, svojevrsna je analogija arhitekturnih cjelina koje svojom konstrukcijom kao da uobličavaju hrvatski etnikum. Primjeri su Dubrovnik-Raguza ili Split koji u sebi nose veliku količinu informaciju slavensko-neslavenske sinteze. Takvim je zahvatima Nazor pokušavao stvoriti i svoje likove, nekad više, a nekad manje uspješno. Svojim je stvaralaštvom Vladimir Nazor uočio, odnosno oblikovao niz problema koji su bili aktualni u njegovo doba, a pojedini ostaju takvima i danas. Mitskom simbolikom pisac je, posebice u razdoblju moderne, dao značajan doprinos hrvatskoj književnoj baštini.

Literatura

- Berd'ajev** Aleksandrovič, Nikolaj (1933, reprint 1990). *Istoki i smysl ruskog komunizma*. Moskva: Nauka.
- Blok Aleksandrovič**, Alexander (?). *Polnoje sobranije sočinenij i pisem v 20-ti tomah*. Moskva: Nauka. 'Folklor otoka Brača' (1974-1975). U: *Narodna umjetnost*. Zagreb (str. 3-160).
- Katičić**, Radoslav (2008). *Božanski boj. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb - Mošćenička Draga: Matica hrvatska.
- Katičić**, Radoslav (2010). *Zeleni lug. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb - Mošćenička Draga: Matica hrvatska.
- Nazor**, Vladimir (1936). *Živana: mitski epos u 10 pjevanja*. Zagreb: Autorova naklada.
- Nazor**, Vladimir (1949). *Pastir Loda. Zgode i nezgode bračkog fauna*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Nazor**, Vladimir (1977). *Sabrana djela Vladimira Nazora: 1876-1949-1976*, knj. 1-21, Zagreb: Mladost.
- Paščenko**, Jevgenij (1983). *V. Nazor i folklorizam v horvatskoj literature*. Kijev: Naukova dumka.
- Paščenko**, Jevgenij (1999). *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine*. Zagreb: Meditor.

- Paščenko, Jevgenij** (2007). Odjeci bračke mitološke baštine u Nazorovoj prozi. U: *Brački zbornik*, br. 22. Split (str. 387-394).
- Paščenko, Jevgenij** (2009). Gogoljevo ukrajinsko zaleđe. *Forum*, br. 10-12, vol. 48.
- Paščenko, Jevgenij** (2010). *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbes*. Split: Književni krug.
- Paščenko, Jevgenij** (2010a). *Od Kijeva do Poljica. Tragom prastarih migracija*. Zagreb: Hrvatsko-ukrajinsko društvo.
- Paščenko, Jevgenij** (2010b). Juraj Križanić: tumačenja kroz povijest i suvremenost. U: *Istodobnost raznodobnog. Tekst i povijesni ritmovi: zbornik radova XII*.
- Pavlović, Cvijeta**. (2009). Gogolj i hrvatska književnost. *Forum*, 10-12, str. vol. 48.
- Pejaković, Mladen** (2006). *Dioklecijanova palača sunca*. Litteris.
- Vučetić, Šime**. (1976). *Vladimir Nazor. Čovjek i pisac*. Zagreb: Mladost.

Mythological Symbolism in the Work of Vladimir Nazor

Summary

The article reflects on the mythological symbolism in the work of Vladimir Nazor. The sources of Nazor's interest in the mythological are shown in relation to the culture of the island of Brač, Istria, ethnology, folkloristics, the writer's poetics, ideologies and the characteristics of the literary periods of the respective texts examined. Several mythologems are concentrated on: the myth of the Slavs, the myth of ethnogenesis, the myth of faith in the future, etc. It is argued that Nazor's work reflects ideas contemporary to present studies, including that of the reconstruction of the mythical substrate in the intangible Croatian cultural heritage.

Keywords: Croatia, Brač, Istria, the Slavs, modernism, socialist realism